

SUMARI

Pròleg.....	7
El cap d'estació Fallmerayer (1933)..... (<i>Stationschef Fallmerayer</i>)	23
El bust de l'emperador (1934-1935)..... (<i>Die Büste des Kaisers</i>)	55
Triomf de la bellesa (1934-1935)..... (<i>Triumph der Schönheit</i>)	85
Confessió d'un assassí, explicada en una nit (1936) (<i>Beichte eines Mörders, erzählt in einer Nacht</i>)	119

PRÒLEG

«La pàtria de l'escriptor és la seva llengua»

JOSEPH ROTH

AQUEST RECALL DE QUATRE OBRES narratives redactades en el curs de tres anys per l'escriptor austríac Joseph Roth, que Pagès Editors publica amb motiu del vuitantè aniversari de la seva mort, es proposa fer memòria d'un autor que assolí una gran popularitat com a periodista molt productiu en el període d'entreguerres, tot i que el seu major desig era dedicar-se a la narrativa. I, en efecte, a l'inici dels anys trenta havia aconseguit per fi un gran renom en aquest àmbit, amb dues obres que van obtenir un ressò que el marcaria per sempre més: *Job. Història d'un home senzill* i *La Marxa de Radetzky*. Però la malastrugança bèl·lica del segle xx va fer que poc després de publicar-se aquesta segona novel·la el novembre de 1932 i d'assolir un gran èxit inicial de vendes, l'autor ni tan sols pogués fruir del seu èxit i dels ingressos que tant necessitava per tal de poder mantenir el seu estil de vida nòmada i bohemi i les despeses de les càrregues familiars.

Efectivament, en un període marcat per grans turbulències polítiques i socials amb una xifra rècord de sis milions de persones a l'atur, el president del Reich alemany Paul von Hindenburg, elegit el març de 1932, va designar canceller

del Reich alemany Adolf Hitler com a dirigent del Partit Nacional Socialista Obrer Alemany (NSDAP, National-Sozialistische Deutsche Arbeiter-Partei), el més votat dels diversos partits que havien format un govern de coalició sorgit de les eleccions del 6 de novembre de 1932. Joseph Roth, que sabia molt bé quina ideologia s'amagava sota aquelles sigles tan pomposes —no debades n'havia predit el futur ascens a la novel·la *Das Spinnennetz* (*La teranyina*) el 1923, en paral·lel als articles que reflectien el creixement de l'extrema dreta sota la feblesa de les dues democràcies nascudes de l'ensorrament dels dos imperis dominats per l'ètnia germànica—, no va esperar que ocupés el càrrec el que es feia anomenar *Führer*, en correspondència amb altres títols coetanis i ben coneguts entre nosaltres com són *Duce*, *Conducator* o *Caudillo*, i el mateix dia del nomenament de Hitler, el 30 de gener de 1933, es trobava altre cop a París, on de fet havia residit força sovint de 1925 ençà.

La bona ratxa de vendes i la popularitat com a narrador que s'havia iniciat amb la publicació de les dues novel·les esmentades per l'editorial de Gustav Kiepenheuer es trencava definitivament: Joseph Roth va tenir l'honor de formar part de la primera llista negra d'autors prohibits pel Tercer Reich, i els seus llibres van ser cremats a la gran foguera organitzada pels estudiants universitaris i altres representants del jovent renovador i entusiasta, de manera curiosament «espontània» però estrictament ritualitzada, el 10 de maig de 1933 davant la Universitat de Berlín; es calcula una xifra d'uns 24.000 volums. Roth hi dedicaria un article molt adequadament titulat «Das Autodafé des Geistes», en clara al·lusió als processos inquisitorials i tot reprement la profecia de l'admirat Heinrich Heine: «Wo man Bücher verbrennt, verbrennt man am Ende auch Menschen»: allà on es cremen llibres a la foguera, s'acaba cremant persones.

Aquesta «distinció» que va compartir amb tants altres intel·lectuals —des de Heinrich i Thomas Mann fins a Erich

Kästner o Erich Maria Remarque— no li va correspondre tan sols pel fet de ser jueu, sinó perquè a més d'haver defensat posicions clarament esquerranes formava part d'allò que es considerava «decadent», titllat de «literatura de l'asfalt», preocupada només per afers urbans i massa allunyats del sòl, literalment del terròs (*Scholle*), de la terra natal (*Heimat*), de la pàtria (*Vaterland*) i de la sang germànica que ho havia d'impregnar tot amb el seu heroisme, talment com la sang del brau impregna el sorral de la plaça de toros. En fi, un intel·lectual jueu, urbanita i decadent no era pas cap digne representant de la nova èpica heroica... A la nova Alemanya tan sols havia de quedar espai per a la literatura que tingués com a centre la proclamació de la causa patriòtica, l'anomenada *Blut-und Boden-Literatur*, gloriosa i abrandada. Un literat que treballava habitualment assegut a una taula de cafè, conegut per la vida nòmada i els hàbits força alcohòlics, no corresponia pas al nou tipus heroic celebrat com a modèlic per les Joventuts Hitlerianes, ni tenia cap mena d'intenció o possibilitat d'assemblar-s'hi!

Però potser convindrà que donem un cop d'ull a les principals fites de la biografia d'un escriptor sobre el qual s'han acumulat una gran quantitat d'informacions anecdòtiques, algunes d'elles reals i altres totalment falses, i fins i tot generades per ell mateix, per a desesperació del seu biògraf més vocacional, el jueu americà David Bronsen, que li dedicà una enorme quantitat d'esforços per tal de destriar de la realitat fàctica les llegendes que ell mateix havia generat.

Joseph Roth neix el 2 de setembre de 1894 a Brodi, la segona ciutat de Galítsia en importància i seu de la guarnició més extrema de l'Imperi austrohongarès pel fet de ser la principal població fronterera amb la Volínia russa. Aquella regió (pròpiament província o territori de la corona) es caracteritza per la convivència de diverses ètnies: la polonesa, la rutena o ucraïnesa, l'alemanya com a dominant

i la jueva, molt nombrosa; recordem que quan l'emperador Josep II va visitar Brodi la va qualificar de «nova Jerusalem». La ciutat havia estat pròspera gràcies a la situació fronterera que afavoria el comerç, tant el legal com el contraban, un aspecte que l'escriptor tematitzarà reiteradament, i que abasta tant béns com persones, sobretot els joves jueus que fugen de Rússia per evitar que els reclutin com a soldats. Té menys rellevància amb la pèrdua del tracte de zona de lliure comerç (ciutat lliure) del qual havia gaudit, al mateix nivell de Trieste, però manté la importància de ser junt amb la capital de Galítsia, Lviv (Lwów en polonès, Lemberg en alemany), l'única població que disposa de comunicació ferroviària directa amb Viena. Aquests fets, combinats amb la importància que la població jueva dona a la cultura occidentalitzant i l'efervescència intel·lectual que caracteritza els nuclis urbans de l'espai austrohongarès de finals del segle XIX i principis del XX, marquen una atmosfera en la qual l'afany pel cultiu de la cultura alemanya com a model per a l'assimilació conviu amb l'ambició de la població polonesa de recuperar la identitat nacional reiteradament perduda i alhora amb la pugna d'una part de la població jueva molt involucrada amb el sionisme. Aquesta postura s'oposa frontalment a la tradició hassídica encara present sobretot en els nuclis rurals (els *shtetl* que tan bé va descriure Claudio Magris a *Lontano da dove*), on encara es parla ídix, i també a l'ortodòxia jueva més estricta, que rebutja la idea que es pugui tornar a Palestina abans no es compleixi la tornada del Messies; tot un univers que el professor americà David Bronsen descrivia a la perfecció en la seva biografia pionera i extensa de Joseph Roth. Recordem que l'escriptor, tot i esmentar reiteradament la seva infantesa i joventut i la seva terra natal, s'havia encarregat d'embolcar la troca al màxim, fins al punt de merèixer qualificatius com «mitòman» (Bronsen) o «Proteu» (Nürnberg).

El nadó rep el nom de Moses, que utilitzarà fins als estudis universitaris, i el de Joseph, que mantindrà després

de manera exclusiva. El pare, Nachum Roth, ha desaparegut fa mesos durant un viatge de negocis que l'ha portat cap a l'Europa occidental sense que se'n tingui més notícia; la mare, Maria, de soltera Grübel, viu amb el seu pare a casa d'un oncle matern, un sastre benestant que vesteix molts oficials de la guarnició i s'enorgulleix de poder conversar amb ells en alemany. L'ambient és d'un caire burgès benestant, reclòs sobre si mateix, però no pas pobre, per més que l'escriptor ho vulgui remarcar reiteradament.

Entre 1901 i 1905 Moses Joseph assisteix a la filial de l'escola jueva de la fundació del baró Moritz Hirsch situada a Brodi, una entitat modernitzada que utilitza l'alemany com a llengua vehicular i ensenya hebreu i polonès. L'avi matern, que mor el 1907, no havia permès que els seus fills rebessin aquesta mena d'ensenyament occidentalitzant, però ara el net es troba sota la influència filogermànica dels oncles, especialment el tutor Sigmund Grübel, que viu a la capital de Galítsia, Lviv, i ofereix suport a la germana i el nebot.

L'any 1910 es produeix la mort del pare de Roth. D'acord amb les notícies transmeses per la família Grübel, no es va arribar a assabentar mai que tenia un fill ni va recuperar la capacitat de raonament després de l'accés de bogeria que n'havia fet perdre el rastre durant un viatge de negocis. Segons va poder esbrinar el tutor anys després, la família de Nachum l'havia instal·lat a la cort d'un rabí, i a Sigmund no li va ser possible obtenir el divorci de la seva germana Maria a causa de la incapacitat jurídica del marit, que ja no estava en condicions de signar cap document. No se sap del cert quin grau d'informació posseïa el jove Moses Joseph Roth sobre aquests fets; la família preferia afirmar que Nachum s'havia suïcidat, per evitar l'estigma encara més greu que en aquell entorn sociocultural comportava una bogeria incurable.

Entre 1905 i 1913 el jove cursa el batxillerat al Kronprinz-Rudolf-Gymnasium, amb matrícula d'honor (*sub*

auspiciis imperatoris) a l'examen final, en la darrera promoció que té l'alemany com a llengua vehicular. Oficialment, no hi ha cap discriminació envers els jueus, però en realitat és impossible que obtingui aquella nota més d'un alumne d'ètnia jueva per cada promoció. Els companys del mateix origen són majoritàriament prisionistes o busquen assimilar-se a l'entorn polonès.

Durant el curs 1913-1914 inicia els estudis universitaris, amb un primer semestre a Lviv, on viu a casa de l'oncle Sigmund, i el segon semestre s'instal·la a Viena, on continuarà estudiant germanística, ara amb molt més interès i participació. Estableix una bona relació amb el professor Walther Brecht, que té com a ajudant el futur militant nacionalsocialista i historiador literari Heinz Kindermann, a qui enveja la posició privilegiada i la relació personal amb el mestre.

Al llarg del curs 1915-1916 es produeixen les primeres publicacions escadusseres durant els estudis, enmig d'un ambient molt alterat per l'inici de la Guerra Europea. Junt amb l'amic Jozef Wittlin i malgrat sentir-se antibel·licistes i propers a la línia de Karl Kraus, s'esforcen per ser admesos com a voluntaris a fi d'evitar la comparació amb tots aquells que fan proclames incendiàries però s'amaguen a la rereguarda, un tipus prou freqüent en cercles ben situats que ells identifiquen amb la imatge de Heinz Kindermann. El servei dels estudiants universitaris té en principi la durada d'un any i és equiparable al dels alumnes de l'acadèmia militar. Roth sembla haver treballat de redactor en diaris de l'exèrcit a Galítsia, amb algunes publicacions, en una de les quals signa com a caporal («Kriegsfreiwilliger Gefreiter Roth»). Durant el servei militar, el 21 de novembre de 1916, es produeix la mort de l'emperador Francesc Josep I. Roth afirmarà reiteradament que va ser part de les tropes que formaven el cordó d'honor durant l'enterrament a Viena, cosa que no concorda amb les dades recollides pels diversos biògrafs. Ara

bé, la rellevància política i simbòlica d'aquell decés marcarà de manera indeleble molts aspectes de la vida i l'obra de l'escriptor.

Al llarg de 1917, Roth continua prestant servei militar a Galítsia, enmig del caos de la derrota i de les vicissituds que assetgen un territori on es produeixen tant enfrontaments entre els exèrcits rus i aliats com escaramusses entre escamots revolucionaris i tropes tsaristes. El jove Roth publica alguns articles en diaris de l'exèrcit i alhora en altres de caire pacifista radicats a Viena.

Amb la fi de la guerra i els aldarulls de la revolució, entre 1918 i 1919, Roth retorna a Viena, i des d'allà emprèn un viatge cap a Brodi per intentar reunir-se amb la mare, enmig de les revoltes i els pogroms generats per la incertesa i el desgovern de l'ensulsiada gairebé simultània de l'Imperi rus, l'austrohongarès, l'alemany i l'otomà. El projecte de retrobar-se amb la mare no té èxit, i la tornada a Viena té lloc en el curs d'una fugida accidentada entremig de les tropes dels diversos bàndols. Aquestes experiències es reflectiran en novel·les com ara *Hotel Savoy*, *Die Flucht ohne Ende (La fugida sense fi)*, *Zipper und sein Vater (Zipper i el seu pare)* o *Der stumme Prophet (El profeta mut)*, per esmentar algunes de les més centrades en la figura del soldat repatriat (*Heimkehrer*) que retorna a un món que ja no reconeix com el seu ni li ofereix un espai que el pugui acollir.

Ara situat en una Viena que de ser capital d'un imperi de seixanta milions d'habitants ha quedat reduïda a centre de la petita República Austríaca (Republik Deutsch-Österreich) de tot just sis milions, Roth esdevé col·laborador regular del diari prorepublicà d'esquerres *Der Neue Tag*, sota el guiatge del redactor Benno Karpeles, amb més de cent contribucions en l'únic any de durada de la publicació (20-IV-1918 a 30-IV-1919). En aquest període inicia també la col·laboració amb el diari germanòfon publicat a Praga *Prager Tagblatt*, on es relaciona amb Karl Tschuppik.

Els anys situats entre 1920 i 1923 estan marcats per la hiperinflació, que en una primera fase sembla afectar més Àustria, de tal manera que en cessar *Der Neue Tag* l'activitat el jove periodista es trasllada a Berlín i col·labora en diversos diaris de la capital. L'espectre ideològic cobreix des del burgès *Berliner Börsen-Courier* fins al socialdemòcrata *Vorwärts*. La vivència d'una inflació galopant contribueix a augmentar la desconfiança de la població en la nova ordenació republicana, tant la d'Àustria com la d'Alemanya, i fomenta la pervivència de les milícies paramilitars i els ressentiments contra la nova legalitat.

L'any 1922, Joseph Roth es casa amb Friederike Reichler (Friedl), filla d'una família jueva vienesa pobre, com es palesa en el fet que el pare ha exercit de venedor ambulat, per exemple. La relació estarà marcada, d'una banda, per la dependència alcohòlica i la inestabilitat constant del jove Roth, i, de l'altra banda, per la inseguretat de la noia, que evolucionarà cap a una patologia psicològica greu i el farà sentir culpable per no haver sabut tenir prou cura d'ella.

L'any 1924 té lloc la publicació de les dues primeres novel·les aparegudes en forma de llibre: *Hotel Savoy* i *Die Rebellion* (*La rebel·lió*). Prèviament, per entregues, ha publicat al diari *Wiener Arbeiter-Zeitung* la novel·la *Das Spinnennetz* (*La teranyina*), que no és recuperada en forma de llibre fins al 1967 i que manté una relació molt estreta (gairebé premonitòria) amb els fets tractats als seus articles contemporanis sobre l'ascens de l'extrema dreta i els grups paramilitars.

Poc després, el 1925, té lloc la consagració de Roth com a periodista, quan esdevé col·laborador estable del prestigiós *Frankfurter Zeitung*, que el situa com a corresponal literari a París, i manté una bona amistat amb el cap de la redacció literària, Benno Reifenberg. Hi publica una sèrie d'articles de viatge pel sud de França (*Im mittäglichen Frankreich*), que no aconsegueix que li siguin editats en format de llibre

tal com havia pactat amb l'empresa del diari (projectat sota el nom de *Die weissen Städte*, amb força variants respecte dels articles). Publica també dues novel·les breus: *April. Die Geschichte einer Liebe* (Abril. La història d'un amor) i *Der blinde Spiegel* (El mirall cec).

Malgrat la sintonia amb el redactor Benno Reifenberg, l'any 1926 es produeix una greu dissensió amb el diari, que el substitueix pel periodista dretà Friedrich Sieburg com a corresponsal instal·lat a París. En compensació, Roth pacta un llarg viatge per la Unió Soviètica (*Reise in Russland*), que influirà molt en la producció narrativa dels propers temps; durant tots aquells mesos, Friedl queda sola i la malaltia mental incipient s'agreuja.

Durant l'any 1927, Roth publica reportatges de viatge per Albània i per Alemanya, i alhora apareix un extens assaig sobre el món jueu (*Juden auf Wanderschaft, Jueus errants*). D'altra banda, publica la novel·la *Die Flucht ohne Ende* (*La fugida sense fi*), que proclama la necessitat de narrar en comptes d'inventar. La personalitat del protagonista, Franz Tunda, un exmilitar que ha estat presoner a Sibèria i ha retornat tard a un món i una societat que ja no reconeix com els seus, serà la que adoptarà d'ara endavant en la majoria de descripcions de la seva pròpia persona. Junta-ment amb la identitat variable del pare (de la qual Bronsen va recollir fins a tretze versions), aquesta descripció d'una joventut marcada per la guerra i la revolució constituirà la base de la major part de llegendes autofictícies de l'escriptor.

Al llarg de l'any 1928 s'estableix definitivament el diagnòstic de l'estat mental de Friedl Roth: pateix esquizofrènia. Els intents de buscar curació i tractament (que van des de la recerca i contractació particular de psiquiatres famosos fins a la visita a la cort d'un rabí miraculós), juntament amb la vida nòmada i desordenada de l'escriptor, intensifiquen la dependència alcohòlica i els problemes econòmics que l'assetgen des de fa anys. En aquesta època es produeix l'establiment

de l'amistat amb Stefan Zweig i la seva esposa, Friederike Marie, de divorciada Von Winternitz. Roth publica la novel·la *Zipper und sein Vater* (*Zipper i el seu pare*) i redacta una sèrie de reportatges de viatge per Polònia i per Itàlia. La major part dels referits a Itàlia són censurats pel diari per motius polítics, sia retallats o bé directament vetats (només n'apareixen quatre, sota el nom de *Das vierte Italien*), amb la qual cosa Roth entra cada cop més en conflicte amb la que havia estat la seva capçalera de referència.

Per aquests motius i per tal de tenir temps per dedicar-se a la narrativa, el 1929 Roth passa a col·laborar amb el diari marcadament dretà *Münchener Neueste Nachrichten*, situat en la línia ideològica contrària al *Frankfurter Zeitung*. El fet obté força ressò, i es comenta que en realitat el contracten per tal que no publiqui ni allà ni a la competència, amb uns honoraris astronòmics a canvi d'una petita producció (dos articles al mes!). Roth desitja sobretot escriure narrativa i és molt poc organitzat en la gestió dels compromisos editorials i econòmics. En aquest període apareix la novel·la *Rechts und Links* (*Dreta i esquerra*), així com un fragment de la novel·la *Der stumme Prophet* (*El profeta mut*), titulat *Ein Kapitel Revolution*; l'obra serà recuperada i editada el 1966.

Amb la publicació de la novel·la *Hiob. Roman eines einfachen Mannes* (*Job. Novel·la d'un home senzill*, 1930) es fa palès el retorn de l'univers narratiu de Roth al món jueu oriental; per altra banda, publica un recull d'articles sota el títol de *Panoptikum. Gestalten und Kulissen* (*Panòptic. Figures i decorats*), on recull les contribucions al diari muniquès. Durant l'any 1931, l'hàbit de viure fora d'Alemanya, fins ara més aviat a París, es reforça amb l'estada a Antíbol junt amb Stefan Zweig i altres literats. La traducció a l'anglès de *Hiob* es publica als Estats Units per mediació de l'agent de Stefan Zweig. A finals de 1932 la novel·la *Der Radetzkymarsch* (*La Marxa de Radetzky*) apareix per entregues al *Frankfurter Zeitung*. Es registren unes bones vendes de *Job* i la nova obra

experimenta una bona acollida, amb la particularitat que només alcen la veu contra ella alguns legitimistes austríacs, que la troben irrespectuosa amb la figura de l'emperador, massa humanitzada des del seu punt de vista...

A finals de gener de 1933, i abans del nomenament de Hitler com a canceller, Roth emprèn de nou un viatge cap a París en el que considera l'inici de l'exili, declarat immediatament com a tal. Col·labora eficaçment en les activitats dels exiliats. Les bones perspectives de vendes de les dues novel·les es veuen frustrades, perquè ja forma part dels autors prohibits i cremats a la foguera el 10 de maig de 1933. Publica la novel·la curta *Stationschef Fallmerayer* (*El cap d'estació Fallmerayer*), la més primerenca de les que s'inclouen en el present recull.

Durant l'any 1934 té lloc una llarga estada a la França meridional, sobretot a Niça, amb Heinrich Mann i Hermann Kesten entre altres. Publica la novel·la *Tarabas, ein Gast auf dieser Erde* (*Tarabas, un hoste d'aquesta terra*). Apareixen en francès (en versió de la traductora Blanche Gidon, que esdevindrà una persona de la seva confiança) les altres dues novel·les curtes que inclouem aquí: *Triomf de la bellesa* i *El bust de l'emperador*, que no apareixeran fins al 1935 en alemany (*Triumph der Schönheit; Die Büste des Kaisers*). Roth publica també la primera versió parcial de la novel·la curta *Der Leviathan* (*El Leviatan*), sota el nom de *Der Korallenhändler* (*El comerciant de coralls*). Apareix igualment l'assaig en forma de reportatge autofictici *L'Anticrist* (que prèviament portava el nom «Die Juden und ihre Antisemiten», Els jueus i els seus antisemites), a l'editorial Allert de Lange, d'Amsterdam.

Durant l'any 1935 Roth inicia la col·laboració amb la publicació austriacista favorable a la restauració monàrquica *Der Christliche Stände-Staat*. D'altra banda, publica la novel·la *Die Hundert Tage* (*Els cent dies*), al voltant de la figura de Napoleó, que no forma part del present volum. Sí que

hi hem inclòs en canvi la novel·la *Beichte eines Mörders, erzählt in einer Nacht* (*Confessió d'un assassí, explicada en una nit*), que fou publicada el 1936 però que havia estat redactada el 1935 i que guarda una relació molt estreta amb *El triomf de la bellesa*.

Els anys 1936 i 1937 sovintegen les estades a Amsterdam i Oostende, en estreta relació amb Stefan Zweig, i posteriorment a París. Roth imparteix conferències a Polònia convidat pel PEN Club, en companyia de l'escriptora Irmgard Keun. En estades a Viena, intenta defensar els interessos legitimistes dels sectors monàrquics. La sensació cada cop més insistent d'haver perdut la llar i les referències personals, quan té una salut fortament afeblida per l'alcoholisme que no impedeix una productivitat admirable i una lucidesa que només fracassa en l'aspecte de la gestió econòmica (com també, cal admetre-ho, en la versemblança de l'esperança política monàrquica), es veu agreujada per un fet aparentment anecdòtic: l'hotel on ha viscut habitualment a París, Foyot, és enderrocat, i d'ara endavant Roth pràcticament habitarà a l'Hôtel de la Poste i al Café Le Tournon. En aquest període publica la novel·la *Das falsche Gewicht. Die Geschichte eines Eichmeisters* (*El pes fals*).

Durant l'any 1938 té lloc la darrera estada a Viena, on ha estat enviat com a negociador pels legitimistes austríacs, sense cap resultat pràctic i just abans que es produeixi l'annexió a Alemanya. Es desplaça també per darrer cop a Amsterdam, on la mort de l'editor i amic Allert de Lange li dificulta més encara la situació econòmica, combinada amb greus problemes de salut.

Un fet molt remarcable en aquest context de penúria i angoixa és el següent: Roth té compromesa i ja redactada la novel·la *Die Geschichte von der 1002. Nacht* (*La història de la nit 1002*), però no permet que es posi a la venda perquè dona preferència a la redacció i publicació de la següent, *Die Kapuzinergruft* (*La Cripta dels Caputxins*), en protesta per

l'annexió d'Àustria al Reich alemany, esdevinguda el 13 de març de 1938. Durant l'any 1939 Roth segueix publicant articles austriacistes al diari de l'exili *Die österreichische Post*, i dona a conèixer altres contribucions en què lamenta la fi de la República espanyola i els esdeveniments de la guerra civil. Per fi permet que es publiqui *Die Geschichte von der 1002. Nacht*, si bé a causa de l'esclat de la Segona Guerra Mundial la novel·la no arribarà a ser distribuïda a temps per la petita editorial De Gemeinschaft.

El 23 de maig de 1939, la notícia del suïcidi de l'amic Ernst Toller li provoca una greu crisi i és ingressat per Soma Morgenstern, Blanche Gidon i Friederike Zweig a l'Hospital Necker, de París, on li retiren de manera brusca i total l'alcohol. S'ha comentat reiteradament que una atenció més personalitzada hauria permès salvar-li la vida, però l'estat general de salut de l'escriptor, als quaranta-quatre anys, era ja molt precari. El 27 de maig mor en ple *delirium tremens*, de manera absolutament oposada a la desitjada a *Die Legende vom heiligen Trinker* (*La llegenda del sant bevedor*), que apareixeria publicada poc després:

Gebe Gott uns allen, uns Trinkern, einen so leichten und so schönen Tod!¹

Que Déu ens doni a tots nosaltres, bevedors, una mort tan senzilla i bonica!²

L'enterrament de l'autor, esdevingut el 30 de maig al cementiri Thiais, al sud-est de París, va resumir ben visiblement les tres posicions ben diverses des de les quals se'l reivindicava. Per una banda se li va oficiar un ritual catòlic (malgrat que no s'ha pogut demostrar mai que hagués estat batejat, com afirmava en les darreres èpoques), mentre que

1. Joseph Roth, *Werke in 6 Bänden*, volum 6, p. 543.

2. *Job/La Llegendra del Sant Bevedor*. Barcelona: Edicions 62, trad. Judith Vilar, p. 214.

per altra banda els amics jueus van efectuar la cerimònia del *kaddish* sota el guiatge de l'amic Joseph Gottfarstein. I a part de les cerimònies religioses, els emigrats comunistes i socialistes reunits al voltant del periodista i amic Egon Erwin Kisch el van acomiadar amb el cant de *La Internacional*.

Joseph Roth en català

Roth arribà per primer cop al català l'any 1985 i per partida doble, amb l'obra narrativa que li havia donat l'èxit en el període d'entreguerres, *La Marxa de Radetzky*, a la col·lecció «A tot vent» de Proa girada per Joan Valls i *Hotel Savoy*, en traducció de Carme Gala per a l'editorial Laertes. El 1989, en versió de Judith Vilar, l'editorial Laia publicà *La rebel·lió* i al cap de quatre anys, el 1993, *Job* i *La llegenda del Sant Bevedor* s'aplegaren en un mateix volum traduïts també per Judith Vilar a la coneguda col·lecció MOLU (Les Millors Obres de la Literatura Universal). Amb posterioritat a aquell volum, el 1995 l'editorial Bromera d'Alzira publicà *La fugida sense fi*, en traducció de la professora austríaca Heike van Lawick.

Amb el nou segle han arribat noves traduccions i reedicions: Jaume Creus tradueix i edita a l'empresa cooperativa La Guineu de Collbató *El pes fals* (2005) i *La Cripta dels Caputxins* (2007). L'any 2008 es produïren, curiosament, diverses reedicions: *La Marxa de Radetzky* de Joan Valls, *La llegenda del Sant Bevedor* i *La rebel·lió* de Judith Vilar, a les editorials Proa, Viena i Ensiola, respectivament. En els darrers anys han estat les edicions de L'Avenç les responsables de *Job, història d'un home senzill* (2012), en versió de Judith Vilar, la reedició de *La Cripta dels Caputxins* (2015) i *El pes fals* (2016) i la incorporació de *Viatge a Rússia* (2018), tots tres títols girats per Jaume Creus.

Romanen, per tant, per donar a conèixer millor Joseph Roth en català obres cabdals com *Das Spinnennetz* (1923) o

Juden auf Wanderschaft (1927), o les seves *Briefe*, o també, per entendre sobretot la seva tasca com a periodista, *Joseph Roth in Berlin. Ein Lesebuch für Spaziergänger*, recull de cròniques publicades en diversos diaris entre 1920 i 1933 d'una qualitat extraordinària i essencials per conèixer l'excel·lent crítica social fruit de la irònica ploma periodística del nostre autor.

Vuitanta anys després de la seva mort, presentem aquí uns relats fins ara desconeguts pel públic català, quatre novel·les breus escrites entre 1933 i 1936, durant la primera fase de l'exili i davant l'ascens imparabile del nazisme. No foren les úniques, perquè d'aquells anys també són, com hem apuntat anteriorment, *Tarabas, ein Gast auf dieser Erde* (1934) i *Die Hundert Tage* (1936). La nostra tria, al voltant de la darrera cronològicament parlant, *Confessió d'un assassí, explicada en una nit*, que enllestí la primavera de 1936, correspon a la relació temàtica que hi ha entre elles. Tots els protagonistes són personatges desorientats per la pèrdua dels lligams amb la pàtria i la relació familiar, a causa de la decadència de les estructures estatals i socials i la guerra europea, la Gran Guerra, rerefons històric dels relats. És fonamental en la primera, *El cap d'estació Fallmerayer*, de 1933, i també en *El bust de l'emperador*, publicada en francès juntament amb *Triomf de la bellesa* la primavera de 1934. Ambdues aparegueren l'any següent, el 1935, en alemany. Es tracta de relats introspectius, que en el cas de *El bust de l'emperador* fins i tot poden semblar reaccionaris pel que fa al concepte de nació o en la nostàlgia d'un imperi perdut. La visió retrògrada i misògina que respiren aquestes obres està causada per la desesperació de l'autor, en aquells anys obsessionat per la greu esquizofrènia de la seva dona Friedl, a mesura que anava augmentant la seva dependència de l'alcohol.

Diuen que tots els grans escriptors, a més de predir la seva mort, han palesat trets biogràfics en les seves obres. El

darrer relat d'aquest recull, *Confessió d'un assassí, explicada en una nit*, escrit el 1936 dos anys i mig abans de morir, en conté de fàcilment identificables. El narrador és un escriptor que viu en una habitació d'hotel de París, davant per davant d'un restaurant o bar que freqüenta, com el mateix Roth visqué a l'Hôtel Foyot de la Rue de Tournon, davant del Café Le Tournon a París. Hi va fer estades al llarg dels anys vint i hi va viure fins al 1937, quan van haver d'enderrocar l'edifici pel seu mal estat. D'alguna manera, aquella habitació d'hotel va ser la seva llar a França, si exceptuem l'any entre 1934 i 1935 que va passar a Niça i l'estiu de 1936 a Oostende. I aquella també va ser, d'alguna manera, una altra pàtria perduda. Però si la veritable pàtria d'un escriptor és la seva llengua, aquesta romandrà per sempre en l'original alemany i ara també es trobarà una mica més a l'abast en català, gràcies a la traducció que oferim.

PILAR ESTELRICH I ARCE
MONTSERRAT FRANQUESA I GÒDIA
Barcelona i Lleida, juny de 2019

EL CAP D'ESTACIÓ FALLMERAYER

1933

I

SENSE CAP MENA DE DUBTE, val la pena prendre nota i guardar memòria del destí que va correspondre al cap d'estació austríac Adam Fallmerayer. Va perdre la vida, que, dit sia de passada, mai no hauria arribat a ser brillant —i a llarg termini potser ni tan sols satisfactòria—, d'una manera molt sorprenent. D'acord amb allò que les persones poden arribar a saber les unes de les altres, hauria resultat impossible predir a Fallmerayer un destí fora de l'habitual. I en canvi aquest destí el va assaltar, el va aclaparar, i fins i tot, semblava que ell mateix s'hi lliurés amb un cert plaer.

De l'any 1908 ençà que era cap d'estació. Poc després d'ocupar la plaça de l'estació L. de la Companyia de Ferrocarrils del Sud, amb prou feines a dues hores de distància de Viena, s'havia casat amb la filla d'un secretari de notaria de Brünn, una bona noia ja no gaire jove i una mica limitada. Era un «casament per amor», tal com se solia dir en aquella època en la qual predominaven per costum i tradició els anomenats «casaments racionals». Els pares d'ell havien mort. Al capdavant, en casar-se, Fallmerayer s'havia sotmès a un impuls molt moderat del seu cor moderat, no pas al dictat que li imposava la raó. Va engendrar dues

criatures: dues nenes bessones. Havia estat esperant un nen. Resultava coherent amb la seva naturalesa esperar un fill i considerar l'arribada simultània de dues filles com una sorpresa molesta, si no ja com l'obra d'una divinitat màl·leola. Però com que gaudia de seguretat material i tenia dret a cobrar pensió, amb prou feines havien passat tres mesos del naixement de les nenes que ja s'havia acostumat a la generositat de la natura i començava a estimar-se-les. Estimar-se-les, és a dir, tenir cura de les seves necessitats amb la tradicional actitud minuciosa d'un bon pare burgès i funcionari conscient dels seus deures.

Un dia de març de l'any 1914, l'Adam Fallmerayer s'estava assegut al seu despatx, com solia fer sempre. El telègraf no parava de repicar. I a fora anava plovent. Era una pluja massa primerenca. No feia més d'una setmana que encara els havia calgut treure la neu de les vies a força de pales, i els trens havien arribat i marxat amb uns endarreriments terribles. Llavors, tot de sobte, una nit s'havia posat a ploure. La neu va desaparèixer. I enfront de la petita estació, on la majestuositat inassolible i engegadora de la neu alpina havia semblat prometre el domini infinit de l'hivern, hi surava des de feia uns quants dies un vapor indefinible de color gris blavós, impossible de denominar: núvol, cel, pluja i muntanyes, tot barrejat.

Plovia, i l'aire era tebi. El cap d'estació Fallmerayer no havia vist mai una primavera tan primerenca. A la seva diminuta estació no se solien aturar mai els trens expressos que passaven en direcció al sud, cap a Meran, cap a Trieste, cap a Itàlia. Els trens expressos passaven dues vegades al dia rasant sense inhibicions de cap mena pel costat de Fallmerayer, que era allà dret saludant-los, amb la gorra d'un color vermell lluent; gairebé degradaven el cap d'estació fins a convertir-lo en un simple guardabarrera. Els rostres dels passatgers rere les grans finestres es dissolvien en una mena

de purè blanc agrisat. El cap d'estació Fallmerayer havia aconseguit rares vegades veure la cara d'un passatger que viatgés cap al sud. I per a ell, el «sud» era molt més que no pas una denominació geogràfica. El «sud» era el mar, un mar fet de sol, llibertat i joia.

Certament, disposar de bitllets gratuïts per a tota la família durant les vacances formava part dels drets d'un funcionari de categoria mitjana o elevada de la Companyia de Ferrocarrils del Sud. Quan les bessones tenien tres anys, havien emprès amb elles un viatge cap a Bozen, que els italians anomenaven Bolzano. Calia viatjar una hora sencera amb el tren correu fins arribar a l'estació on s'aturaven els arrogants trens expressos, enfilarse en un, baixar-ne, i encara faltava moltíssim per arribar al sud. Les vacances duraven un mes. S'hi veien les persones riques del món sencer, i feia l'efecte que aquelles que s'hi veien fossin justament les més riques de totes. No era pas que hi estiguessin fent vacances: la seva vida sencera era tota ella unes vacances. I es veia pertot arreu que les persones més riques del món tampoc no tenien fills bessons, i menys encara filles. I de fet, vet aquí el que passava: era la gent més rica del món la que portava el «sud» cap al sud. Entremig d'ells, un funcionari de la Companyia de Ferrocarrils del Sud seguia vivint constantment al bell mig del nord.

Així doncs, hom va retornar a casa i va reprendre les obligacions de sempre. L'aparell telegràfic no parava de repicar. I la pluja no parava de caure.

Fallmerayer va alçar la vista de l'escriptori. Eren les cinc de la tarda. Malgrat que el sol encara no s'havia post, ja començava a llostrejar per culpa de la pluja. Al damunt del cobert de vidre de la teulada de l'andana la pluja no parava de repicar tan incessantment com ho solia fer l'aparell telegràfic, i es creava una conversa infinita i reposada entre la tècnica i la natura. Les grans lloses de pedra blavosa cobertes per la teulada de l'andana eren eixutes. En can-

vi, els rails —i les petites pedres de balast entre les línies paral·leles de les vies— resplendien malgrat la foscor sota la màgia humida de la pluja.

Tot i que el cap d'estació Fallmerayer no era pas imaginatiu de mena, tenia la sensació que aquell dia estava especialment assenyalat pel destí, i es va posar a tremolar de debò mentre guaitava per la finestra. Dins de trenta-sis minuts s'esperava l'arribada del tren en direcció a Meran. Tenia la sensació que al cap d'aquells trenta-sis minuts s'hauria fet completament de nit, una nit terrible. Al damunt del seu despatx, al primer pis, les bessones feien soroll com de costum; en sentia les passes tentinejants, infantils i així i tot una mica brutals. Va obrir la finestra. Ja no feia fred. La primavera arribava tot travessant les muntanyes. Se sentien els xiulets de les locomotores que feien maniobres com cada dia i els crits dels treballadors ferroviaris i el xoc sord i retronant dels vagons que s'enganxaven. Tot i així, avui les locomotores deixaven anar un xiulet especial, o almenys això era el que li semblava a Fallmerayer. Era una persona del tot normal i corrent. I res no l'estranyava tant com aquesta sensació que tenia aquell dia i que el feia percebre en els sorolls habituals i gens sorprenents la veu espantosa d'un destí fora del normal. Ara bé, efectivament aquell dia va tenir lloc la terrible catàstrofe que amb les seves conseqüències estava destinada a canviar per complet la vida de l'Adam Fallmerayer.

II

El tren exprès havia anunciat des de B. que arribaria amb un lleuger retard. Dos minuts abans del moment que havia d'entrar a l'estació de L., i a causa d'un canvi d'agulles mal efectuat, va xocar contra un tren de càrrega que estava en espera. Allò va ser la catàstrofe.

Amb la col·laboració de

 Federal Chancellery
Republic of Austria

© dels textos: Joseph Roth

© de la traducció: Pilar Estelrich Arce i Montserrat Franquesa Gòdia, 2019

© del pròleg: Pilar Estelrich Arce i Montserrat Franquesa Gòdia, 2019

© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2019

Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida

www.pageseditors.cat

editorial@pageseditors.cat

Primera edició: desembre de 2019

ISBN: 978-84-1303-140-8

DL: L 1.037-2019

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

◀ imprès a **Lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.